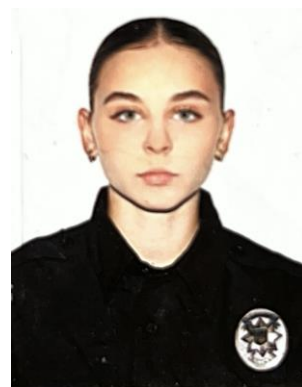

Олена Павлівна МАКАРОВА,
кандидат психологічних наук
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків)

Олександра Сергіївна МАТЮШЕНКО
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків)

ПОЛІГРАФ У КРИМІНАЛІСТИЦІ: ТЕОРЕТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Стаття присвячена дослідженню теоретичних основ використання поліграфа в криміналістиці. Розглядається роль поліграфа як інструменту для отримання орієнтовної інформації під час розслідування злочинів. Аналізуються правові аспекти застосування поліграфа, зокрема, його місце в системі доказів та дотримання прав людини. Детально описуються принципи роботи поліграфа, включаючи фізіологічні реакції, що реєструються, та методи їх інтерпретації. Стаття розглядає питання етичності та достовірності результатів поліграфічних досліджень.

Ключові слова: поліграф, криміналістика, правові аспекти, принципи роботи, фізіологічні реакції, достовірність, етичність.

Постановка наукової проблеми Сучасна криміналістика активно використовує поліграф як інструмент отримання додаткової інформації в процесі розслідування злочинів. Однак, попри його широке застосування, теоретичні та правові засади використання поліграфа залишаються дискусійними. Однією з ключових проблем є відсутність єдиного підходу до

визначення його місця в системі доказування, що ускладнює використання отриманих результатів у кримінальному судочинстві. Крім того, важливою науково-практичною проблемою є питання достовірності поліграфічних досліджень. Попри наявність чітко визначених процедур, надійність поліграфічних досліджень, їхня вразливість до маніпуляцій та суб'єктивність інтерпретації результатів продовжують викликати суперечки.

Окремого дослідження потребують етичні та правові аспекти застосування поліграфа, зокрема дотримання принципу добровільності, захист прав учасників дослідження, а також допустимість використання отриманих даних у кримінальному процесі.

Таким чином, існує нагальна потреба в комплексному науковому дослідженні теоретичних основ використання поліграфа в криміналістиці, що сприятиме розробці єдиних стандартів його застосування, підвищенню ефективності кримінальних розслідувань та забезпеченню дотримання прав людини.

Мета статті - комплексний аналіз теоретичних основ використання поліграфа в криміналістиці.

Виклад основного матеріалу Сучасна криміналістика активно використовує новітні технології для підвищення ефективності розкриття та розслідування злочинів. Одним із важливих інструментів у цій сфері є поліграф – прилад, що дозволяє фіксувати психофізіологічні реакції людини на певні стимули, що часто пов'язані з відповідями на поставлені запитання. Поліграфологічні дослідження займають особливе місце серед методів криміналістики завдяки здатності отримувати приховану інформацію, що може стати вагомим елементом для встановлення істини у кримінальному провадженні.

Погоджуємося з позицією професора В. Гусевої, яка наголошує, що спеціальні знання відіграють ключову роль у подоланні перешкод під час розслідування тяжких злочинів проти життя та здоров'я людини. Ці знання застосовуються в рамках судових експертиз, досліджень, а також у слідчій практиці із використанням спеціальних засобів. Такий підхід сприяє скороченню строків досудового розслідування, ускладнює маніпуляції з доказами з боку протидіючих осіб і забезпечує отримання науково обґрунтованої та криміналістично значущої інформації, що дозволяє своєчасно нейтралізувати спроби протидії розслідуванню¹.

Українські науковці-криміналісти Р. Степанюк та С. Перлін поділяють криміналістичну техніку на дві основні категорії: традиційну та нетрадиційну. Однак питання використання поліграфа у криміналістиці досі залишається недостатньо вивченим. Це створює підґрунтя для пошуку подальшого вдосконалення криміналістичної техніки шляхом включення нових напрямів, які відповідають сучасним викликам у боротьбі зі

¹ Гусева В. О. Способи протидії розслідуванню тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи та шляхи їх подолання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1 (56). С. 84–88.

злочинністю. Нестача досліджень у цій галузі стримує розвиток нових технологій для збору доказів. У результаті від цього страждає природничо-технічний аспект криміналістики, зокрема, її технічний напрям¹.

Перші фундаментальні дослідження, які заклали основу для подальших розробок у сфері використання поліграфа, належать італійському фізіологу Анджело Моссо. У своїх експериментах, проведених у 1877 році, він застосовував плетизмограф – пристрій для фіксації змін артеріального тиску. Вченому вдалося встановити зв'язок між фізіологічними параметрами, такими як тиск і пульс, та емоційними станами людини. Результати своїх досліджень Анджело Моссо опублікував у монографії під назвою «Страх», яка стала відправною точкою для розвитку ідеї використання фізіологічних реакцій у вивченні емоційних процесів.²

Витоки виникнення пристрою, відомого як поліграф або детектор неправди, сягають кінця XIX та початку XX століть. Саме тоді науковці почали активно вивчати взаємозв'язок між фізіологічними реакціями людського організму, такими як частота серцебиття, кров'яний тиск та ритм дихання, і їхніми емоційними станами. Одним із перших кроків на шляху до створення сучасного поліграфа стали праці Френсіса Гальтона, який у 1879 році запропонував методику словесно-асоціативного тесту. В рамках цього дослідження піддослідні повинні були миттєво реагувати на запропоновані слова, надаючи першу асоціацію, що спадала на думку. Було помічено, що у випадках, коли асоціація мала відношення до скоєного злочину, час реакції збільшувався, що дозволяло виявити наявність емоційної реакції³.

Чезаре Ломброзо, основоположник антропологічного напрямку в кримінології, відіграв значну роль у популяризації інструментальних методів виявлення неправди. Ще з 1881 року він почав застосовувати гідросфігмометр під час допитів, фіксуючи зміни артеріального тиску.

У своїй праці «Злочинна людина», вперше опублікованій в 1895 році, Ч. Ломброзо описав досвід використання цього пристрою для виявлення брехні. Зокрема, у другому виданні книги він навів приклад, коли гідросфігмограф допоміг встановити, що підозрюваний не причетний до пограбування, але винен у крадіжці документів. Згодом, у 1902 році, Ч. Ломброзо використав плетизмограф та сфігмограф у справі про зґвалтування. Ці прилади дозволили йому зафіксувати зміни обсягу частин тіла та артеріального тиску підозрюваного, що підтвердило його непричетність до злочину. Таким чином, праці Ч. Ломброзо заклали фундамент для подальшого розвитку поліграфії⁴.

¹ Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Методологія та організація експертно-криміналістичного забезпечення боротьби зі злочинністю. *Криміналістичний вісник*. 2019. № 2 (32). С. 6–14.

² Морозова Т. Р. Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях: монографія / за наук. ред. О.М. Морозова. Київ: Алерта. 2023. 472 с.

³ Мотлях О. І. Поліграф: наукова природа походження, нормативно-правове регулювання та допустимі межі застосування: монографія. Київ: Освіта України, 2012. 394 с.

⁴ Линник О.В. Використання поліграфа для розкриття злочинів (історико-правові аспекти). *Науковий вісник Національного університету ДПС України. Серія «Економіка, право»*. 2012. № 4(59). С.

Цей випадок став першим переконливим прикладом застосування інструментальних методів для виявлення нещирості, показавши, що вони можуть не лише виявляти приховану інформацію, але й захищати невинних, підтверджуючи щирість їхніх свідчень. Методика, яку започаткував Ч. Ломброзо, стала основою для подальших досліджень у цій галузі та мала великий вплив на розвиток науки, впливаючи на багатьох інших вчених.

Зазначені ранні дослідження заклали підґрунтя для подальшого розвитку поліграфа, який був остаточно сформований на початку 20-го століття в США і став основою для сучасних методів детекції брехні.

У 1935 році, потенціал поліграфа привернув увагу головного правоохоронного органу Сполучених Штатів Америки, а саме Федерального бюро розслідувань. З 1938 року, фахівець ФБР, відомий як І. Коффі, розпочав використання поліграфа для розкриття та розслідування злочинів.

Період 50-тих років характеризувався першою хвилею широкого розповсюдження поліграфа в роботі різноманітних державних органів та установ у багатьох країнах світу. У 1951 році, при Військовій поліцейській школі, розташованій у штаті Джорджія, було засновано навчальний заклад для підготовки поліграфологів армії США. Починаючи з 1953 року, Національна агенція безпеки США запровадила обов'язкове поліграфічне дослідження для всіх кандидатів, які бажали вступити на службу в цю організацію. Постійні штатні поліграфологи працюють у Федеральному бюро розслідувань, Управлінні кримінальних розслідувань армії, Міністерстві військово-морського флоту, Митному управлінні США, Департаменті податків і зборів, поліції, що забезпечує безпеку Капітолію, у багатьох округах, у міській поліції столиці, а також у розвідувальних службах Сполучених Штатів Америки.

Використання поліграфа знайшло своє застосування на території Канади, причому розвиток поліграфології в цій державі, цілком очікувано, відбувався під впливом Сполучених Штатів Америки

В Індії, вперше, застосування поліграфа відбулося у 1948 році: в рамках розслідування обставин смерті Махатми Ганді, співробітник індійської поліції, який пройшов шеститижневий курс навчання в Сполучених Штатах Америки, використав поліграф з метою обмеження кола осіб, підозрюваних у причетності до змови. Після двадцятирічної паузи, у 1969 році, керівництво Індії прийняло рішення про створення відділу поліграфа при Центральній криміналістичній лабораторії Центрального бюро розслідувань. Фактично, відділ розпочав свою роботу у 1974 році, а вже в середині 80-х років, відділення поліграфа були відкриті в п'яти штатах країни¹.

На африканському континенті, використання поліграфічних

246–252; Морозова Т. Р. Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях: монографія / за наук. ред. О.М. Морозова. Київ: Алерта. 2023. 472 с.

¹ Морозова Т. Р. Поліграфологія: підручник / за ред. О.М. Морозова. Харків. «Естет Принт», 2019. 476 с.

досліджень було введено в практику наприкінці сімдесятих років минулого століття. Існує професійне об'єднання поліграфологів Південно-Африканської Республіки. Фахівці з поліграфічних досліджень також працюють у таких країнах, як Марокко, Єгипет, Кенія та Нігерія.

Щодо азійського регіону, то поліграфічні перевірки застосовуються в Лівані, Об'єднаних Арабських Еміратах, Гонконзі, Саудівській Аравії, Йорданії, Кувейті, Малайзії, Пакистані, Таїланді, на Тайвані та на Філіппінах.

Починаючи з другої половини 90-х років, у країнах Європи, як Західної, так і Східної, відзначається зростання використання поліграфа. Серед таких держав можна назвати Швейцарію, Німеччину, Нідерланди, Швецію та Норвегію. У правоохоронних органах Польщі поліграф почав застосовуватися з 1969 року, у Болгарії – з 1995 року, у Румунії – з 1980 року. У Молдові з 2009 року діє Закон «Про використання тестувань на детекторі симуляції (поліграфі)». У Угорщині поліграфічні дослідження використовуються з 1978 року, і їх застосування регулюється Інструкцією МВС №40. У Латвії з 1998 року проводяться поліграфічні експертизи у рамках кримінальних справ. У Литві 29 серпня 2000 року було прийнято Закон Литовської Республіки, який регулює використання поліграфа.

Впровадження поліграфа в діяльності України припало на середину – кінець 2000-х років і було ініційоване діяльністю приватних структур.

Запровадженню поліграфічних технологій у правоохоронні органи України передував етап теоретичних та практичних досліджень. Роботу у цьому напрямі здебільшого здійснювались науковцями М. Салтевським, Ю. Жаріковим, П. Тимошенком¹. У правоохоронних органах України фактично поліграф з метою розкриття та розслідування злочинів почав використовуватися із 1998 року.

Основними напрямками використання поліграфа в діяльності правоохоронних органів України є: кадрова робота, криміналістичні дослідження, слідчі дії, психодіагностика та психокорекція, а також спеціальні заходи. *Спеціальні заходи* можуть включати наступні напрями: *оперативно-розшукова діяльність* (використання поліграфа для перевірки інформації, отриманої в ході оперативних заходів, а також для ідентифікації причетності осіб до злочинної діяльності); *контррозвідувальна діяльність* (застосування поліграфа для виявлення внутрішніх загроз, зокрема серед працівників поліції або інших структур, які мають доступ до конфіденційної інформації); *перевірка на детекторі брехні під час розслідування корупційних злочинів* (використання поліграфа для збору додаткових доказів або перевірки правдивості свідчень); *профілактичні заходи* (застосування поліграфа для запобігання можливим злочинам шляхом перевірки осіб, які можуть становити потенційну загрозу); *робота зі свідками та постраждалими* (застосування поліграфа для уточнення інформації, отриманої від свідків або постраждалих, з метою підвищення ефективності

¹ Gatseliuk, V., Strelbitska, L., Herasymchuk, O., Pavlyshyn, A., & Khrystiuk, V. The influence of religion on the norms of criminal law and process: an international-comparative study. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10(42). P. 226–235.

розслідування). Такі *спеціальні заходи* спрямовані на підвищення ефективності роботи правоохоронних органів, забезпечення безпеки та запобігання злочинності.

На першому етапі впровадження створювалися відповідні спеціальні курси на базі одного з підрозділів МВС України. У 2001 році керівництвом МВС України затверджено наказ № 743 «Про проведення експерименту щодо використання комп'ютерних поліграфів у діяльності органів внутрішніх справ України»¹. Підсумки проведення експерименту були розглянуті на оперативній нараді, рішенням якої від 07.05.2002 № 4028/Чк засвідчено ефективність використання поліграфа, як у роботі з персоналом, так і в процесі розкриття та розслідування злочинів.

У 2004 році на нараді МВС України прийнято рішення про створення на базі Київського інституту внутрішніх справ навчальну базу щодо підготовки поліграфологів із наданням слухачам відповідного сертифікату на право працювати за цим напрямом у межах системи МВС України².

Наказом МВС України від 28.07.2004 р. № 842 затверджена «Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ України», а в Міністерстві юстиції України вона була зареєстрована 27 жовтня 2004 року з № 1373/9972. Ця інструкція була першим і багато років єдиним відкритим, офіційно визнаним в Україні нормативним документом, що регламентував використання поліграфа³.

Наказом МВС України № 920 від 13.11.2017 р. затверджено «Інструкцію про порядок використання поліграфа у Національній поліції України», зареєстровану в Міністерстві юстиції України 05 грудня 2017 року за № 1472/31340, яка змінила попередню інструкцію, що була чинною понад тринадцять років⁴.

З 2017 року в Україні здійснюють судові психологічні експертизи із застосуванням поліграфа. Проведення таких експертиз регулюється положеннями Конституції України, Цивільного кодексу, Кримінального процесуального кодексу, Кодексу законів про працю, а також низкою спеціальних нормативно-правових актів. Серед них варто відзначити Закон України «Про судову експертизу», Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз і експертних досліджень, а також Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (із подальшими змінами та доповненнями)⁵.

¹ Морозова Т. Р. Поліграфологія: підручник / за ред. О.М. Морозова. Харків. «Естет Принт», 2019. 476 с.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфа у Національній поліції України : наказ МВС України № 920 від 13.11.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z1472-17> (дата звернення: 18.02.2025).

⁵ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами та

Поліграф, також відомий як детектор брехні, є важливим інструментом, який активно застосовується в практичній діяльності поліції для виявлення змін у психофізіологічних реакціях людини під час дослідження окремих обставин справи, що становить предмет слідчого пізнання у кримінальному провадженні. Його роль полягає не лише в оцінці достовірності чи недостовірності свідчень підозрюваних, свідків чи потерпілих, але й у наданні допомоги у формуванні слідчих версій та зборі орієнтовної інформації. Цей пристрій дозволяє опосередковано аналізувати правдивість даних, які надає особа. У криміналістиці його значення проявляється у таких аспектах:

- *виявленні прихованої інформації* – поліграф допомагає отримати відомості, які підозрюваний чи свідок намагається приховати через страх чи інші мотиви;

- *встановленні послідовності подій* – на основі відповідей та реакцій досліджуваного можна реконструювати хронологію злочину;

- *сприянні в спростуванні слідчих версій* – використання поліграфа дозволяє звужити коло підозрюваних, зосередивши увагу слідства на ймовірних винуватцях;

- *допомозі у психологічному аналізі особистості* – реакції людини на поліграфі дають змогу оцінити її емоційний стан під час розслідування¹.

Хоча поліграф не є безпосереднім засобом виявлення брехні, він здатний виявляти стресові реакції, які часто супроводжують неправдиві показання. Таким чином, поліграф служить як додатковий інструмент, який допомагає поліграфологам виявити суперечності в свідченнях і спрямованні слідства у правильному руслі. Отже, поліграф дає можливість отримати орієнтовну інформацію, яка може стати основою для подальшого планування й організації розслідування. Він може допомогти спрогнозувати напрями розслідування, виявити нові докази або висвітлити суперечності у свідченнях. Він має значення як важливий інструмент криміналістичної науки, що надає слідчим додаткові можливості для збирання інформації, оцінки правдивості показань і забезпечення точності в розслідуванні кримінальних справ. Однак його застосування має обмеження та повинно бути доповнене іншими доказами для забезпечення повної правдивості та об'єктивності процесу.

Основними завданнями поліграфологічних досліджень в контексті криміналістики та правосуддя можна сформулювати таким чином:

1. Визначення правдивості показань. Поліграф використовується для виявлення прихованих емоцій і реакцій, які можуть свідчити про неправдивість або правдивість показань осіб таких як підозрювані, свідки або потерпілі. Він дозволяє оцінити, чи виникає стрес або емоційна напруга

доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 10.03.2025)

¹ Волобуєв А. Ф. Поліграф: техніко-криміналістичний засіб і фіксація доказів чи інструмент експертного дослідження? *Криміналістичний вісник*. 2018. № 30 (2). С. 55–63.

під час відповіді на певні запитання, що може вказувати на намагання приховати важливу інформацію.

2. Виявлення суперечностей у показаннях або поясненнях, наданих особою. Поліграф допомагає виявляти логічні суперечності, оскільки він дозволяє зафіксувати фізіологічні реакції, які можуть бути пов'язані з нещирістю чи приховуванням правди. Це особливо корисно в тих випадках, коли свідчення виглядають непослідовними або несумісними з іншими доказами.

3. Оцінка емоційного стану особи. Поліграф дозволяє оцінювати емоційний стан особи, зокрема рівень стресу, тривоги або нервозності, що може бути важливо для визначення її психологічного стану в момент допиту. Це може допомогти слідчим краще зрозуміти мотиви поведінки підозрюваного або свідка.

4. Визначення можливих маніпуляцій або дезінформації. Поліграф може виявити спроби маніпулювання інформацією або надання неправдивої інформації у вигляді свідчень, якщо особа намагається навмисно обдурити слідчих чи суд. Це дозволяє розпізнати фальсифікацію фактів під час допиту.

5. Аналіз стресових ситуацій у показаннях потерпілих. Поліграф може бути використаний для аналізу показань потерпілих, щоб визначити, чи викликає певна тема чи питання сильну емоційну реакцію. Це дає можливість зрозуміти, чи свідчить потерпілий правдиво або чи має він певні переживання, які впливають на його свідчення.

6. Аналіз схильності до злочинної поведінки. Інколи поліграф використовується для виявлення схильності до злочинної поведінки у підозрюваних, що дозволяє зрозуміти мотивацію або можливі наміри особи скоїти злочин у майбутньому.

7. Забезпечення об'єктивності в дослідженні. Одним з основних завдань поліграфа є надання більш об'єктивних даних для судових і слідчих органів, допомагаючи уникнути суб'єктивності, яка може виникнути під час традиційних методів допиту або інтерв'ю¹.

Усі ці завдання, доповнюючи комплекс інших криміналістичних засобів, дозволяють отримати більш комплексне уявлення про ситуацію, що розслідується.

У цьому контексті поліграфологічні дослідження відіграють допоміжну роль, доповнюючи традиційні методи доказування та підвищуючи ефективність криміналістичного аналізу.

Поліграфологічні дослідження не замінюють традиційних методів доказування, але виступають їхнім доповненням. На відміну від експертних методів, таких як: дактилоскопія чи трасологія, результати поліграфа не мають абсолютної доказової сили. У криміналістиці поліграф

¹ Доказування у кримінальному провадженні: курс лекцій [О.О. Бондаренко, Г.І. Глобенко, В.В. Романюк та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.О. Юхна; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Ф-т № 1, Каф. кримін. процесу та організації досуд. слідства Харків: ХНУВС, 2018. 156 с.

використовується як допоміжний метод, що дозволяє отримати орієнтовну інформацію для подальшої слідчої роботи. Важливо розглядати його як інструмент, що допомагає сформулювати гіпотези та перевірити їх іншими доказовими засобами. Питання встановлення винуватості чи невинуватості особи у вчиненні певного кримінального правопорушення є ключовим елементом судового процесу в будь-якому кримінальному провадженні.

Наразі Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України не містить чіткого визначення терміна «доказування». Водночас у наукових дослідженнях висвітлюються різні підходи до розуміння сутності процесу доказування, пропонуються його авторські тлумачення та визначення. Розглянемо деякі з них. Доказування розглядається як діяльність визначених законом суб'єктів, що здійснюється у встановленій процесуальній формі та передбачає збирання, дослідження, перевірку й оцінку доказів. Згідно з іншим підходом процес діяльності уповноважених державних органів, спрямований на збір, перевірку та оцінку доказів, які є необхідними для належного вирішення кримінальної справи, називається доказуванням¹.

Згідно з положеннями ст. 84 КПК України, доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, які отримуються відповідно до вимог цього Кодексу і на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд визначають наявність чи відсутність фактів і обставин, що мають значення для справи та підлягають доказуванню. До процесуальних джерел доказів законодавець відносить показання потерпілих свідків та підозрюваних, речові докази, документи та висновки експертів (висновки спеціалістів у кримінальних проступках щодо яких здійснюється дізнання)².

Основними характеристиками доказу у кримінальному провадженні є: належність, що означає, що доказ має прямо чи опосередковано підтверджувати наявність або відсутність фактів, які підлягають доказуванню, а також інші обставини, важливі для справи, включаючи його достовірність чи недостовірність, а також можливість чи неможливість використання інших доказів (ст. 85 КПК); допустимість, що вказує на те, що доказ має бути здобутий відповідно до вимог КПК України, оскільки доказ, отриманий з порушеннями, не може бути використаний для прийняття процесуальних рішень і не підлягає врахуванню судом при ухваленні рішення (ст. 86 КПК України)³.

Ключовим елементом процесу доказування в кримінальному провадженні є «предмет доказування», що зазвичай розуміється як сукупність фактів, передбачених законом, які повинні бути доведені чи

¹ Докази та доказування у кримінальному провадженні : навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 272 с.

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.03.2025).

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.03.2025).

спростовані в ході розслідування кожної кримінальної справи^{1,2}.

Відповідно до ст. 91 КПК України у кримінальному провадженні щодо фізичної особи підлягають доказуванню низка обставин, тобто які є нормативно визначеними, тому детально їх перераховувати ми не будемо³. Усе частіше, з метою збирання доказів у кримінальних провадженнях обвинувачення, представлене слідчим чи прокурором, а також захист, використовують комп'ютерні поліграфи. Для їх легітимзації проводяться різноманітні опитування з використанням поліграфа, призначаються психологічні експертизи, що включають застосування цього пристрою, а отримані результати використовуються як докази під час судового розгляду.

Вважаємо за потрібне звернутися до судової практики, що сформувалася з цього питання. Згідно з визначенням, наведеним у ухвалі Києво-Святошинського районного суду Київської області від 30 березня 2021 року (справа № 369/16145/18, провадження № 2/369/812/21), поліграф є різновидом психофізіологічного обладнання, що є багатоканальною апаратною методикою для реєстрації змін психофізіологічних реакцій людини на спеціально підібрані психологічні стимули. Аналіз даних, отриманих під час опитування за допомогою поліграфа, дозволяє здобути орієнтовну інформацію та виявити те, що людина може приховувати. Поліграф являє собою багатоканальний осцилограф, який одночасно записує показники кров'яного тиску, дихання, рухових реакцій, а також робить електрокардіограму. Цей пристрій не здатний читати думки, а лише фіксує фізіологічну активність і її зміни. Він не визначає брехню, а лише реєструє збудження, яке з певною ймовірністю може свідчити про неправду. За фізіологічними реакціями неможливо однозначно визначити причину, що їх викликала (будь-то позитивні або негативні емоції, біль, асоціації, страх чи брехня)⁴.

Аналізуючи судову практику, ми визначили ключові аргументи суду стосовно можливості використання результатів, отриманих за допомогою комп'ютерного поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні.

Так, під час судового розгляду сторона обвинувачення не змогла надати доказів, що ОСОБА_16 має кваліфікацію «поліграфолога» та зареєстрований у Державному реєстрі атестованих судових експертів, ведення якого здійснюється Міністерством юстиції України. У зв'язку з цим, експертний висновок не відповідає вимогам допустимості доказів,

¹ Докази та доказування у кримінальному провадженні : навч. посібник / Р.І.Благути, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 272 с.

² Доказування у кримінальному провадженні : курс лекцій [О.О. Бондаренко, Г.І. Глобенко, В.В. Романюк та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.О. Юхна; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Ф-т № 1, Каф. кримін. процесу та організації досуд. слідства Харків: ХНУВС, 2018. 156 с.

³ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.03.2025).

⁴ Ухвала Краматорського міського суду Донецької області № 98021296 від 15.06.2021 року (справа № 229/3931/17, провадження № 1-кп/234/225/21). URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/98021296/> (дата звернення: 15.02.2025).

визначеним законодавством, і не може бути прийнятий судом як доказ у кримінальному провадженні. У вироку Галицького районного суду м. Львова від 13.01.2022 (справа № 461/2297/21, провадження № 1-кп/461/177/22) суди зазначив: «...висновок експерта-поліграфолога є недопустимим доказом, оскільки він не відповідає вимогам щодо експертного висновку та складений особою, яка не значиться в Реєстрі атестованих судових експертів». З зазначеного можемо зробити висновок, що особа, яка проводить дослідження або опитування за допомогою комп'ютерного поліграфа, повинна мати відповідну кваліфікацію та бути зареєстрованою в реєстрі атестованих судових експертів)¹.

У вироку Оболонського районного суду м. Києва від 02.04.2020 (№ 756/5026/19, № 1-кп/756/510/20) суд зазначив, що встановлення психічної діяльності особи та її проявів, які мають юридичне значення, повинно здійснюватися виключно за допомогою судової психологічної експертизи, а не з використанням поліграфа. Він може бути застосований лише для отримання орієнтовної інформації в межах психологічної експертизи, але не для доказування обставин, визначених у ст. 91 КПК України².

У вироку Семенівського районного суду Полтавської області від 06.04.2021 (справа № 547/14/21, провадження № 1-кп/547/18/21) суд зазначив, що висновки поліграфолога не є доказами, але можуть бути використані як додатковий аргумент на підтвердження правильності процесуальних дій у сукупності з іншими доказами³.

У вироку Луцького міськрайонного суду Волинської області від 02.04.2021 (справа № 161/16712/19, провадження № 1-кп/161/57/21) суд зазначив, що висновок експерта враховувався поряд з іншими прямими доказами, коли його відповіді узгоджувались із фактичними даними справи⁴.

В ухвалі Городоцького районного суду Хмельницької області від 22.03.2022 суд відмовив у призначенні психофізіологічної експертизи з використанням поліграфа, зазначивши, що результати перевірки на поліграфі є лише орієнтовними і не можуть бути використані як доказ. У вироку Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області суд прийняв висновок поліграфолога як додатковий аргумент на підтвердження правдивості показань потерпілого⁵.

¹ Вирок Галицького районного суду м. Львова від 13.01.2022 № 102658213 (справа № 461/2297/21, провадження № 1-кп/461/177/22). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102658213> (дата звернення: 15.02.2025).

² Вирок Оболонського районного суду м. Києва від 02.04.2020 (№ 756/5026/19, № 1-кп/756/510/20). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88591400> (дата звернення: 15.02.2025).

³ Вирок Семенівського районного суду Полтавської області від 06.04.2021 (справа № 547/14/21, провадження № 1-кп/547/18/21). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96038485> (дата звернення: 15.02.2025).

⁴ Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 02.04.2021 (справа № 161/16712/19, провадження № 1-кп/161/57/21). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95983206> (дата звернення: 15.02.2025).

⁵ Higher School of Advocacy. Використання комп'ютерного поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні через призму судової практики. URL:

Вищевикладене свідчить про те, що опитування з використанням комп'ютерного поліграфа дозволено лише в рамках судової психологічної експертизи, і його результати можуть бути використані тільки як орієнтовна інформація. Вони не можуть слугувати самостійним доказом у справі і повинні оцінюватися разом з іншими доказами.

Отже, перевірка показань за допомогою комп'ютерного поліграфа не формує і не визнається, як доказ. Крім того, на сьогодні відсутній нормативно-правовий акт, який би встановлював порядок проведення такої перевірки. Висновок поліграфолога не має статусу експертного висновку і не є документом, який визнається як доказ у контексті кримінального процесу.

Отже, судова практика щодо застосування комп'ютерного поліграфа (детектора брехні) свідчить про його активне використання на етапі досудового розслідування кримінальних проваджень. Сторони часто намагаються включити результати перевірок за допомогою поліграфа в якості доказів на судовому етапі, щоб підкріпити свої позиції. Проте, при оцінці таких результатів суд має враховувати такі моменти: подання результатів поліграфа, отриманих на етапі досудового розслідування, порушує принцип безпосередності, закріплений в ст. 23 КПК України, оскільки суд повинен особисто оцінити докази; достовірність показань особи оцінюється виключно судом, і тільки суд може визначити правдивість свідчень; для проведення опитування з використанням поліграфа особа повинна мати відповідну кваліфікацію і бути включена до реєстру атестованих судових експертів; оскільки відсутнє законодавче регулювання проведення такої експертизи, висновок поліграфолога не є експертним висновком у розумінні КПК України; таке опитування може проводитися тільки за добровільною згодою особи, щодо якої воно проводиться; використання поліграфа можливе лише в межах судової психологічної експертизи, а не як самостійна судова експертиза; результати, отримані за допомогою поліграфа, мають орієнтовне значення і не можуть використовуватися як самостійні докази; вони не є джерелом доказів і повинні оцінюватися в сукупності з іншими доказами; результати перевірок на поліграфі можуть мати юридичну силу лише в специфічних професійних колах і не можуть бути використані як основне джерело доказів.

З огляду на викладене, можна зробити висновок, що на даний момент законодавство КПК України не передбачає використання поліграфа (детектора брехні) для перевірки правдивості свідчень осіб (підозрюваних чи обвинувачених) або визнання таких результатів як доказів у суді. Наразі поліграф може застосовуватися лише в обмежених професійних колах. Отже, результати використання поліграфа не є доказами у контексті ст. 84 КПК України і можуть бути прийняті до уваги лише в комплексі з іншими допустимими та належними доказами.

Ураховуючи широке використання поліграфа в кримінальних справах та відсутність чіткого правового регулювання його застосування в процесі доказування, необхідно заповнити прогалину в нормативному регулюванні нових суспільних відносин у кримінально-процесуальній сфері, що виникають через використання поліграфа. Для цього, з огляду на судову практику та сучасні реалії, законодавцю варто внести відповідні зміни до Глави 4 КПК, щоб чітко визначити умови та підстави застосування поліграфа в рамках кримінального провадження, а також регламентувати, яким чином можуть бути використані його результати в процесі доказування.

Такі законодавчі зміни мають враховувати вже наявні нормативні акти, що частково регламентують використання поліграфа, зокрема положення, викладені в Інструкції щодо призначення та проведення судових експертиз і досліджень.

У розділі VI «Психологічна експертиза» Інструкції щодо призначення та проведення судових експертиз і досліджень (пункт 6.8) передбачено можливість проведення опитувань із використанням комп'ютерного поліграфа для отримання орієнтовної інформації.

Основною метою таких опитувань є отримання орієнтувальної інформації, зокрема щодо: рівня ймовірності правдивості даних, повідомлених особою; повноти наданої інформації; джерела, з якого особа отримала відповідну інформацію; сприйняття опитуваною особою певної події; іншої інформації, яка може бути корисною для формування слідчих версій щодо конкретних подій¹.

Поліграф, відомий також як детектор, являє собою пристрій психофізіологічного характеру та комплексну методику, яка дозволяє одночасно реєструвати кілька фізіологічних реакцій людини. Його застосування полягає у фіксації змін у психофізіологічному стані особи у відповідь на певні психологічні стимули, представлені за визначеним алгоритмом. Вважається, що аналіз даних, отриманих під час опитування за допомогою поліграфа, дозволяє отримати важливу орієнтовну інформацію, а також виявити приховані відомості².

Сучасні детектори брехні складаються з ноутбука, на екрані якого відображаються графіки, сенсорного блока для перетворення показників організму в цифровий сигнал та датчиків (зазвичай 7-8 штук), що прикріплюються до тестованого. Іноді для додаткового аналізу результатів використовується відеокамера або інші пристрої³.

¹ Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 10.03.2025).

² Дідик В. Я., Бова А. А. Огляд практики використання поліграфа («детектора брехні») Президенту України, Верховній Раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади. Київ: Рад. шк., 1999. Т. 12. С. 506–510.

³ Волобуєв А. Ф. Поліграф: техніко-криміналістичний засіб і фіксація доказів чи інструмент експертного дослідження? *Криміналістичний вісник*. 2018. № 30 (2). С. 55–63

Професійне поліграфологічне обстеження складається з трьох етапів: передтестова співбесіда, обстеження та аналіз поліграм. Під час передтестової співбесіди поліграфолог заповнює необхідні документи та обговорює тестові питання, для того щоб обстежуваний повністю зрозумів кожне запитання перед проходженням обстеження. Поліграфолог також пояснює процес перевірки на детекторі брехні та відповідає на всі запитання, що викликають занепокоєння у обстежуваного¹.

Поліграфолог закріплює на тілі обстежуваного необхідні датчики, які під час своєї роботи та поставлення питань тестованому в режимі реального часу фіксують кардіологічні показники (тиск/пульс), дихальні (два канали дихання), гальванічні (шкірно-гальванічні реакції), плетизмограму (кровонаповнення в периферичних судинах) та сигнали з датчика руху (переміщення тіла), що дозволяє визначати спроби протидії. Після закріплення датчиків поліграфолог ставить попередньо обговорені питання, що вимагають односкладової відповіді - «так» або «ні». Фізіологічні показники реєструються з датчиків детектора брехні у формі поліграм².

Перші запитання, які ставить поліграфолог, є нейтральними. Цими питаннями, які ще називають контрольними, поліграфолог фіксує фізіологічні показники людини за звичайних обставин. Потім починаються релевантні питання (які стосуються обставин, істинність яких встановлюється), які порівнюються з контрольними. Завдяки цьому визначається правдивість відповідей. На останньому етапі поліграфологічного обстеження поліграфолог аналізує поліграми та робить висновок щодо правдивості обстежуваної

Процедура опитування з використанням поліграфа, відомого також як детектор неправди, проводиться у часовий проміжок, який вважається найбільш оптимальним для функціонування людського організму, а саме з десятої години ранку до шостої години вечора. Дослідження з використанням поліграфа не проводяться в наступних ситуаціях: за наявності медичного висновку, що підтверджує повну або часткову недієздатність особи, яку планується опитати; у випадках, коли метою є передбачення майбутніх дій або намірів особи, які не підкріплені конкретними фактами з її минулого; щодо неповнолітніх осіб, за винятком тих, хто скоїв кримінальні правопорушення, за які передбачена відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України; щодо осіб, вік яких перевищує сімдесят років; якщо особа не володіє державною мовою, і немає можливості забезпечити послуги перекладача; щодо осіб з порушеннями слуху, мовлення або дикції, за відсутності сурдоперекладача; щодо співробітників спеціальних служб без отримання письмового дозволу

¹ Експертиза з використанням поліграфу. URL: [http:// dsp.ua/ekspertuza-z-vukorustannyam-poligrafu](http://dsp.ua/ekspertuza-z-vukorustannyam-poligrafu) (дата звернення: 15.02.2025).

² Морозова Т. Р. Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях: монографія / за наук. ред. О.М. Морозова. Київ: Алерта. 2023. 472 с.; Мотлях О. І. Окремі засади використання поліграфа під час розслідування кримінальних правопорушень *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1 (9). С. 250–259.

від керівництва відповідних служб; у випадках, коли поліграфолог має особисті або службові зв'язки з особою, яка проходить дослідження, або існують інші обставини, які можуть вплинути на об'єктивність отриманих результатів; за наявності очевидних ознак фізичного або психічного виснаження, втоми, сонливості або надмірного збудження у особи, яка проходить дослідження.

Використання поліграфа (детектора брехні) повинно відповідати основним правам, свободам і законним інтересам людини, а також не порушувати її честь та гідність. Ці вимоги закріплені в положеннях Конституції України, трудовому законодавстві та інших нормативно-правових актах. Зокрема, стаття 28 Конституції України підкреслює, що «жодна особа без її добровільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом». Застосування поліграфа також підпадає під визначення «інші досліді» Стаття 32 Конституції України встановлює, що збір, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу можливі лише за умови її згоди¹.

Висновки. Аналіз особливостей історичного розвитку поліграфології дозволяє виділити ключові етапи її становлення та вдосконалення, що відображають еволюцію підходів до виявлення нещирості. У роботі проаналізовано взаємозв'язок між розвитком технічних засобів і появою поліграфа як криміналістичного засобу. Показано, як новітні технології вдосконалили методи оцінки достовірності інформації. Встановлено, що розвиток поліграфології супроводжувалися прийняттям нормативно-правових актів, які регулюють застосування поліграфу. Це дозволило визначити унікальність підходів у різних країнах, в тому числі і в Україні, та звернути увагу на важливість правового регулювання. Встановлено, що інтеграція досвіду ЄС та США в судово-експертну практику України створює передумови для підвищення ефективності розслідувань. Це сприяє адаптації міжнародних стандартів до національних потреб, що дозволяє використовувати поліграф з урахуванням специфіки української правової системи.

Аналіз нормативно-правової бази та практики застосування поліграфа при розслідуванні кримінальних правопорушень в Україні виявив низку проблем, які унеможливають використання отриманих результатів як доказів у судовому процесі, а саме: використання поліграфа не врегульовано належним чином на законодавчому рівні; інструкції та рекомендації щодо проведення таких досліджень мають обмежену юридичну силу та орієнтовані переважно на професійну діяльність працівників Національної поліції та Державного бюро розслідувань, а не на кримінальні провадження;

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2025).

результати, отримані за допомогою поліграфа, визнаються орієнтуючою інформацією, а не процесуальними джерелами доказів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волобуєв А. Ф. Поліграф: техніко-криміналістичний засіб і фіксація доказів чи інструмент експертного дослідження? *Криміналістичний вісник*. 2018. № 30 (2). С. 55–63.

2. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 13.01.2022 № 102658213 (справа № 461/2297/21, провадження № 1-кп/461/177/22). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102658213> (дата звернення: 15.02.2025).

3. Вирок Оболонського районного суду м. Києва від 02.04.2020 (№ 756/5026/19, № 1-кп/756/510/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88591400> (дата звернення: 15.02.2025)

4. Вирок Семенівського районного суду Полтавської області від 06.04.2021 (справа № 547/14/21, провадження № 1-кп/547/18/21). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96038485> (дата звернення: 15.02.2025).

5. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 02.04.2021 (справа № 161/16712/19, провадження № 1-кп/161/57/21). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95983206> (дата звернення: 15.02.2025).

6. Гусєва В. О. Способи протидії розслідуванню тяжких та особливо тяжких злочинів проти життя та здоров'я особи та шляхи їх подолання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1 (56). С. 84–88.

7. Дідик В. Я., Бова А. А. Огляд практики використання поліграфа («детектора брехні»). Президенту України, Верховній Раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади. Київ : Рад. шк., 1999. Т. 12. С. 506–510.

8. Доказування у кримінальному провадженні: курс лекцій [О.О. Бондаренко, Г.І. Глобенко, В.В. Романюк та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.О. Юхна; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Ф-т № 1, Каф. кримін. процесу та організації досуд. слідства Харків: ХНУВС, 2018. 156 с.

9. Докази та доказування у кримінальному провадженні : навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 272 с.

10. Експертиза з використанням поліграфу. URL: <http://dsp.ua/ekspertuza-z-vukorustannyam-poligrafu> (дата звернення: 15.02.2025).

11. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96->

%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 15.02.2025).

12. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.12.2024).

13. Линник О.В. Використання поліграфа для розкриття злочинів (історико-правові аспекти). *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. Серія «Економіка, право». 2012. № 4 (59). С. 246–252.

14. Макарова О.П. Тактика залучення спеціаліста до допиту. *Архів кримінології та судових наук*. 2024. № 1 (9) С.136–146.

15. Морозова Т. Р. Поліграфологія : підручник / за ред. О. М. Морозова. Харків : «Естет Принт», 2019. 476 с.

16. Морозова Т. Р. Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях : монографія /за наук. ред. О. М. Морозова. Київ : Алерта. 2023. 472 с.

17. Мотлях О. І. Окремі засади використання поліграфа під час розслідування кримінальних правопорушень *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1 (9). С. 250–259.

18. Мотлях О. І. Поліграф: наукова природа походження, нормативно-правове регулювання та допустимі межі застосування : монографія. Київ : Освіта України, 2012. 394 с.

19. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфа у Національній поліції України» : наказ МВС України № 920 від 13.11.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z1472-17> (дата звернення: 18.02.2025).

20. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Мін'юсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 10.03.2025).

21. Степанюк Р. Л., Перлін С. І. Методологія та організація експертно-криміналістичного забезпечення боротьби зі злочинністю. *Криміналістичний вісник*. 2019. № 2 (32). С. 6–14.

22. Ухвала Краматорського міського суду Донецької області № 98021296 від 15.06.2021, року (справа № 229/3931/17, провадження № 1-кп/234/225/21). URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/98021296/> (дата звернення: 15.02.2025).

23. Higher School of Advocacy. Використання комп'ютерного поліграфа (детектора брехні) у кримінальному провадженні через призму судової практики. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/vikoristannia-kompiuternogo-poligrafa-detektora-brekhni-u-kriminalnomu-provadzenni-cerez-prizmu-sudovoyi-praktiki> (дата звернення: 15.02.2025).

24. Gatseliuk, V., Strelbitska, L., Herasymchuk, O., Pavlyshyn, A., & Khrystiuk, V. The influence of religion on the norms of criminal law and process:

an international-comparative study. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10(42). P. 226–235.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2025

Olena P. MAKAROVA,

PhD in Psychology

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Oleksandra S. MATYUSHENKO

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

POLYGRAPH IN FORENSIC: THEORETICAL, LEGAL AND PRACTICAL ASPECTS

The article is devoted to the study of the theoretical foundations of the use of the polygraph in forensics. The role of the polygraph as a tool for obtaining indicative information during the investigation of crimes is considered. The legal aspects of the use of the polygraph are analyzed, in particular, its place in the system of evidence and observance of human rights. The principles of the polygraph are described in detail, including the physiological reactions that are registered and the methods of their interpretation. The article considers the issues of ethics and reliability of the results of polygraph studies.

Key words: *polygraph, forensics, legal aspects, principles of work, physiological reactions, reliability, ethics.*